

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Isojoen kunta kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä koskien hankintalain muutoksia. Kunta haluaa tuoda voimakkaasti esille huolensa erityisesti sidosyksikköyhtiöiden eli in-house-yhtiöiden sääntelyn kiristämisestä ja ehdotetusta 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimuksesta. Isojoen kunta vastustaa tämän vaatimuksen toteuttamista ja vaatii, että se poistetaan esityksestä.

Isojoki on 1 800 asukkaan kunta Etelä-Pohjanmaalla, ja kuten monet muut pienet kunnat, olemme mukana sidosyksikköyhtiöissä, joissa omistuksemme on alle 10 prosenttia. Nämä yhtiöt ovat meille elintärkeitä, sillä ne turvaavat palveluiden saatavuuden ja mahdollistavat resurssitehokkaan yhteistyön naapurikuntien kanssa.

Isojoen kunta on mukana seuraavissa sidosyksikköyhtiöissä, joissa kunnan omistus on alle 10 %:

- Kokkaamo Ateriapalvelut Oy: Neljä kuntaa (Ähtäri, Soini, Kuortane ja Isojoki) ja Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue perustivat tämän ateriapalveluyrityksen, joka tarjoaa keskuskeittiöperiaatteella valmistettuja aterioita varhaiskasvatukseen, kouluihin ja sote-asiakkaille. Yhtiö perustettiin siksi, että soteuudistuksen yhteydessä laki ei enää mahdollistanut samasta kattilasta sote- ja sivistysruoan valmistusta.
- Suupohjan Seutupalvelukeskus Oy: Yhtiö tarjoaa ICT-alan palveluita, verkkopalveluita, puhelinvaihdopalveluita sekä talous- ja henkilöstöhallinnon tilitoimistopalveluita ensisijaisesti Suupohjan seutukunnassa.

- TT Botnia Oy: Yhtiö tuottaa työterveyspalveluita asiakkailleen
- Botniarosk Oy: Yhtiö tuottaa lakisääteisiä jätteenkäsittelypalveluita omistajakuntien alueella

Mikäli 10 prosentin omistuspakko toteutuu, Isojoen kunta joutuisi joko lakkauttamaan osallistumisensa näihin yhtiöihin, hankkimaan lisää omistusosuutta yhtiöistä, palauttamaan toimintojen järjestämisen omaan peruskuntaan, tai hankkimaan palvelut markkinoilta merkittävästi kalliimmalla. Kaikki vaihtoehdot olisivat kestävämpiä pienen kunnan taloudelle ja palveluiden järjestämiselle.

Isojoen kunta ymmärtää ja tukee hallituksen tavoitetta tehostaa julkisia hankintoja ja saavuttaa kustannussäästöjä. Kuitenkin esitetyt keinot, erityisesti sidosyksiköiden omistusosuusvaatimus, eivät johda näihin tavoitteisiin. Päinvastoin, ne voivat lisätä kustannuksia ja hallinnollista taakkaa erityisesti pienille kunnille, joilla ei ole samoja resursseja kuin suurilla kaupungeilla.

Kilpailun lisäämisestä puhutaan, mutta käytännössä pienissä kunnissa kilpailua ei synny, koska yksityisellä sektorilla ei ole riittävää tarjontaa kaikille palveluille. Esimerkiksi työterveyspalvelut, jätehuolto, ruokapalvelut ja ICT-palvelut ovat alueita, joilla ei ole olemassa markkinaehtoista vaihtoehtoa jokaiselle kunnalle. Näin ollen in-house-yhtiöiden käyttö on välttämätöntä eikä vaihtoehtoinen hankintamalli tuo todellisia säästöjä. Päinvastoin, kustannukset voivat nousta huomattavasti, jos kunnat pakotetaan irtautumaan toimivista sidosyksiköistä ja järjestämään palvelut uudelleen markkinaehtoisesti.

Isojoen kunnan näkemyksen mukaan yhtiöt, joissa kunta on osakkaana, eivät vääristä markkinaa tai haittaa kilpailua juuri sen takia, koska markkinaa ei ole, eikä sitä ole myöskään mahdollista syntyä. Realistista mahdollisuutta palveluiden järjestämiseen kunnan omana toimintona ei ole. Myöskään omistusosuuden lisääminen huomattavasti käyttöä suuremmaksi ei ole järkevää tai kustannustehokasta. Tällöin kunnan vastuut olisivat huomattavasti suuremmat, mitä yhtiöistä ostettu palvelu. Käytännössä järkevin vaihtoehto voisi olla muuttaa osakeyhtiöitä kuntayhtymiksi, mikä sekään ei edistä lakiehdotuksen tavoitteita.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Markkinakartoituksen ja huolellisen valmistelun merkitystä ei voi kiistää, ja suurille hankinnoille tämä voi olla järkevää. Kuitenkin esitetyt muutokset vaikuttavat erityisesti pieniin kuntiin lisäämällä hallinnollista työtä ilman todellista lisäarvoa. Pienten hankintojen kohdalla markkinakartoitus voi olla tarpeeton lisävaihe, joka vain hidastaa prosesseja.

Esimerkiksi pienet hankintayksiköt, kuten Isojoen kunta, tuntevat jo alueelliset toimijat ja markkinatilanteen, jolloin lisäkartoituksille ei ole aina tarvetta. Näin ollen pakollinen markkinakartoitus voi lisätä byrokratiaa ilman konkreettista hyötyä.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Hankintojen valmisteluun liittyvät tavoitteet ovat oikeansuuntaisia, mutta keinot eivät ota huomioon pienten kuntien erityistarpeita. Markkinakartoituksen ja huolellisen valmistelun vaatimukset on kohdistettava järkevästi eikä niitä tule asettaa pakollisiksi kaikille hankinnoille. Pienissä kunnissa ei ole olemassa markkinoita monellekaan palvelulle, mitä kunta hankkii ja tämä olisi otettava huomioon.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Isojoen kunta vastustaa jyrkästi ehdotettua 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimusta sidosyksiköille ja vaatii sen poistamista esityksestä. Tämä vaatimus on pienille kunnille mahdoton täyttää ja vaarantaa merkittävästi palveluiden saatavuuden ja laadun.

Tällä hetkellä Isojoen kunta on mukana useissa sidosyksiköissä, joissa omistusosuus on alle 10 prosenttia. Näihin kuuluvat muun muassa Kokkaamo Ateriapalvelut Oy, Suupohjan Seutupalvelukeskus Oy, TT Botnia Oy ja Botniasosk Oy. Mikäli ehdotus toteutetaan, Isojoen kunta joutuisi irtautumaan näistä yhtiöistä, mikä johtaisi palveluiden kustannusten kasvuun ja palvelutason heikkenemiseen.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

- Pienet kunnat joutuvat irtautumaan elintärkeistä sidosyksiköistä.
- Palveluiden kustannukset nousevat, koska kilpailua ei todellisuudessa ole kaikilla alueilla.
- Hallinnollinen työmäärä kasvaa, koska uusia hankintaprosesseja ja sopimuksia joudutaan laatimaan kiireellä.

Mikäli 10 prosentin omistuspakko toteutuu, Isojoen kunta joutuisi joko lakkauttamaan osallistumisensa näihin yhtiöihin, hankkimaan lisää omistusosuutta yhtiöistä, palauttamaan toimintojen järjestämisen omaan peruskuntaan, tai hankkimaan palvelut markkinoilta merkittävästi kalliimmalla. Kaikki vaihtoehdot olisivat kestäättömiä pienen kunnan taloudelle ja palveluiden järjestämiselle.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**
- Kustannukset nousisivat kaikilla toimialoilla, joissa in-house-yhtiöitä hyödynnetään.
- Esimerkiksi ruokapalveluiden, jätehuollon ja ICT-palveluiden hankinta markkinoilta tai tuottaminen omana toimintana tulisi todennäköisesti kalliimmaksi kuin nykyinen malli.
- Isojoen kunta on liian pieni organisaatio kilpailuttamaan palveluita tehokkaasti etenkin, kun paikallista markkinaa ei ole. Suuremman volyymin hyötyjä ei voisi käyttää kilpailutuksessa
- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**
- Mikäli vaatimus etenee, kunnan on todennäköisesti pakko vetäytyä sidosyksiköistä, koska omistusosuuden kasvattaminen ei ole taloudellisesti mahdollista. Ei ole mitään järkeä hankkia lisää omistusosuutta yhtiöstä, sillä kunnan palvelujen ostot vastaavat tällä hetkellä sitä volyyymiä, millä kunta palveluita yhtiöiltä ostaa
- Tavoitelluin vaihtoehto Isojoen kunnalle on, että muutettaisiin yhtiöt kuntayhtymiksi, jotta toiminta voisi jatkua. Tämä ei kuitenkaan ole missään muodossa kunnan tahtotila, vaan se tehtäisiin pakon edessä
- Olisi tutkittava, mitä palveluita pystyttäisiin vetämään takaisin oman peruskunnan järjestämäksi. Isojoella ei ole markkinaa niissä palveluissa, mitä hankimme sidosyksiköiden kautta
- Joka tapauksessa jokainen vaihtoehto lisäisi kuntalaisten kustannuksia, sillä palvelujen hankinta tulisi kunnalle huomattavasti kalliimmaksi, mitä tällä hetkellä

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

-

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Ehdotettu siirtymäaika ei ole riittävä. Jos vaatimus kuitenkin toteutetaan, siirtymäajan on oltava vähintään 3-5 vuotta, jotta kunnilla on aikaa sopeutua muutokseen.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Yhtiöiden purkaminen, toiminnan ottaminen omaan taseyksikköön, kilpailuttaminen tai muut yhtiöjärjestelyt. Suuria kustannuksia ja mittavia selvityksiä pienelle kunnalle.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Kyllä. Mikäli vaatimus säilytetään, pienille kunnille on säädettävä poikkeuksia, jotta ne voivat jatkaa sidosyksiköiden käyttöä nykyisellään.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiinne? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Sidosyksiköt ovat keskeisiä huoltovarmuuden kannalta, erityisesti kriittisissä palveluissa kuten ICT, ruokahuolto ja jätehuolto. Mikäli näitä palveluita ei pystytä järjestämään tehokkaasti, kunnat altistuvat markkinoiden häiriöille ja riskit kasvavat.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-
- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

Isojoen kunta vaatii, että 10 prosentin omistuspakko sidosyksiköille poistetaan esityksestä. Se ei edistä kilpailua, aiheuttaa kustannusten kasvua ja vaikeuttaa palveluiden järjestämistä erityisesti

pienissä kunnissa. Mikäli vaatimus kuitenkin etenee, siirtymäajan on oltava vähintään 3-5 vuotta ja pienille kunnille on säädettävä poikkeuksia.

Herrala Juha
Isojoen kunta - Isojoen kunnanhallitus, Kunnanjohtaja